

Наталя Гут, к.ф.н.,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

СЛОВА АВТОРА ПРИ ПРЯМІЙ МОВІ ЯК ЗАСІБ ПЕРЕДАЧІ ЕФЕКТУ МОВЧАННЯ У ТВОРАХ Ш. БРОНТЕ

Комунікація – це обмін інформацією, що охоплює прокудента та реципієнта, вербальне та невербальне повідомлення, код відправника та декодування отримувача [1, с. 5]. У сучасній лінгвістиці комунікація може осмислюватися і у площині невербальності, адже позамовні засоби є первинними, тоді як мовлення – вторинним. Мовчання не має словесного позначення, але при цьому може бути інформативним. Феномен мовчання у контексті проблем комунікації досліджували Аліксієвець О. М., Анохіна Т. О., Бацевич Ф. С., Дворжецька М. П., Єрмоленко Л. Ю., Калита А. А., Карабан В. І., Колшанський Г. В.

Мета цієї статті передбачає виділення та аналіз основних лексико-семантичних засобів у словах автора при прямій мові, які слугують для вербалізації мовчання у творах Шарлоти Бронте.

У прозових текстах Ш. Бронте способи вираження авторських слів при прямій мові варіюються від використання дієслів різної семантики до функціонування у цій ролі інших частин мови. Так чи інакше, слова автора виступають одним із продуктивних лексико-граматичних засобів творення художніх структур.

Описуючи ситуацію спілкування із трьох сторін (суб'єктів, змісту та зовнішніх параметрів комунікації), ввідні компоненти конструкції з прямою мовою використовують увесь арсенал мовних засобів для досягнення ефекту правдивості, максимального наближення мови персонажів твору до живого діалогу. Семантичне та прагматичне маркування мовчання виявляється через його зіставлення із говорінням, адже не припускає можливість виконання мовної дії. Однак лінгвісти трактують його як “повноцінний мовленнєвий акт з нульовою локутивною формою” [3, с. 4]. Оскільки взаємообмін репліками в діалозі – не безперервний у часовому плані процес, то у ньому присутній такий феномен, як паузація [7, с. 157], за допомогою якої може виражати як пояснювальний, так і причинний зв'язок між реплікою й авторською мовою, вводиться зміна ролей у діалозі.

Якщо пряма мова, передаючи висловлювання персонажа дослівно, використовує графічні знаки (здебільшого три крапки та тире) для позначення перерваного звучання, то авторські слова номінують мовчання за допомогою так званих вербалізаторів. Пор.: *“I remember you well - your countenance, the colour of your hair, the outline of your face ...”* [6]; *“So spotless, so good, so unspeakably beautiful! Impossible that one house should contain two like her. I allude, of course –”* [6]; *Burns made **no answer**: I wondered **at her silence**. “Why,” **thought** I, “does she not explain that she could neither clean her nails nor wash her face, as the water was frozen?”* [4].

У художніх текстах Ш. Бронте вказівку на власне ситуацію мовчання та його темпоральність передають слова та словосполучення із домінантним елементом *silence (pause)*: “*How did you get on with Marie Broc?*” *he asked, after some minutes’ silence* [6]; “*Poor thing!*” *he whined, after a pause* [5]. Такі лексеми номінують не лише безмовність, але й бездіяльний стан мовця.

Спілкуючись з іншими, індивід використовує мовлення як засіб емоційного впливу на співрозмовника, що стимулює чи уповільнює дію одного з суб’єктів комунікації. Мовчання героїв твору може бути наслідком певних розумових дій, які втілюються у невисловленому мовленні. Супровідний контекст при невисловленій уголос прямій мові – це переважно лексеми, які так чи інакше передають процес мисленнєвої діяльності людини.

Як складники слів автора вони зазвичай репрезентують думки, спогади, умовиводи, вказують на звертання до себе, розмову з абстрактним суб’єктом комунікації тощо. Сюди належать лексеми як довготривалого (думати, міркувати, роздумувати, розмірковувати), так і одноразового (подумати) процесу-дії. На синтаксичному рівні показником невимовленості є розділові знаки (пряма мова береться в лапки, не виділяється в окремий абзац).

У творах Ш. Бронте найбільш вживаними є лексеми *to think, to be pensive*: “*And these are not the days of miracles,*” *I thought to myself, and*

wondered to hear her talk so [6]; She **was pensive** a few minutes, then rousing herself, she said cheerfully, “But you two are my visitors tonight; I must treat you as such”. “Edward is rich,” **thought** I to myself [5].

Додаткові відтінки значення мають лексеми із значенням напруженої роботи думки над створенням певних умовиводів, а саме – **to deliberate, to consider, to hesitate** (заглиблюватися думками у що-небудь): **I deliberated a moment; my answer, when it did come, was objectionable: “I must keep in good health, and not die”** [4]; **I stood still, gazed, and considered**, “Of what are these things the signs and tokens?”, I asked [6]; **A moment I hesitated**. “Encore!” said he sternly [6].

Оскільки невербальні елементи відіграють важливу роль у спілкуванні, мовці нерідко висловлюються, інформують, запитують чи спонукають мовчки, лише певним жестом або мімічним рухом [2, с. 338]. У творах Шарлоти Бронте авторські слова нерідко передають активне мовчання, коли позамовленнєві елементи замінюють вербальне висловлення персонажа: “You are a strange child, Miss Jane,” she said, as she looked down at me “a little roving, solitary thing: and you are going to school, I suppose?” **I nodded** [4]; “Will you play?” he asked. **I shook my head** [4]; “My present business is to enjoy youth, and not to think of fettering myself, by promise or vow, to this man or that. When first I saw Isidore, I believed he would help me to enjoy it I believed he would be content with my being a pretty

girl; and that we should meet and part and flutter about like two butterflies, and be happy. <...>” *She looked for an answer to this tirade. I gave none* [6].

Такі конструкції вказують переважно на ініціацію розмови: *After a long silence, she resumed, still whispering, “I am very happy, Jane; and when you hear that I am dead, you must be sure and not grieve: there is nothing to grieve about <...>”* [4]; *“It is only Madame Beck doing inspection duty,” was the conclusion following a moment's reflection* [6]; *I thought two minutes, then I seized the idea eagerly, “The very thing, sir!” said I* [5]; або на її кінець: *“Humph!” said Mr. Rochester, and he took his tea in silence* [4]; *“Have you forgotten him? Do you no longer wish to be his little companion?” Dead silence succeeded this question* [6].

Нерідко мовчання виступає нульовим замінником вербальної дії, передаючи тимчасову паузу в акті здійснення висловлення: *“I like it,” she answered, after a pause of a second or two, during which she examined me* [4]; *“Ah!” was my involuntary exclamation; then after a pause: “En etes-vous bien sure, Sylvie?”* [5].

Таким чином, за допомогою індикації мовчання у словах автора досягається компресія діалогічної репліки: *“And cross and cruel,” I added; but Helen Burns would not admit my addition: she kept silence* [4]; *“Well, nineteen is a mature age, and, having attained it, you ought to be so solicitous for your own improvement, that it should not be needful for a master to remind*

you twice of the expediency of your speaking English whenever practicable." To this wise speech I received no answer [5].

Отже, відтворення реального діалогу у тексті художнього твору неможливе без урахування усіх чинників, які його супроводжують. Слова автора при прямій мові використовуються Ш. Бронте не лише для введення репліки, конкретизації її змісту, а й показу компресії чи повної відсутності висловлювання внаслідок зображення як комунікативно значущого, так і незначущого мовчання. Сфера реалізації вербалізаторів у словах автора при прямій мові є досить широкою: мовчання номінується за допомогою слів, словосполучень (*silence, pause, no answer, after a long silence, after a pause, to be pensive*) та дієслів різної семантики (*to deliberate, to think, to nod, to shake, to give no answer*) тощо. Одночасне використання декількох маркерів мовчання дозволяє авторіві чи не найповніше наблизити ситуацію висловлення до реального спілкування.

1. Анохіна Т. О. Невербальні та вербальні засоби екстеріоризації силенціального ефекту в англomовному художньому дискурсі: автореф. дис ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Т. О. Анохіна; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2006. – 18 с. 2. Дудик П. С. Комунікативно-стилістичні функції жестів, міміки // Стилістика української мови: Навчальний посібник / П. С. Дудик. – К.: Видавничий центр "Академія", 2005. – С. 337-340. 3. Меликян С. В. Речевої акт молчания в структуре

общения: автореферат дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 “Теория языка” / С. В. Меликян. – Воронеж, 2000. – 23 с.

4. *Brontë Charlotte. Jane Eyre / Charlotte Brontë.* – London, 2007. – 407 p. – Режим доступа: <http://www.gutenberg.org>.

5. *Brontë Charlotte. The Professor / Charlotte Brontë.* – London, 2008. – 154 p. – Режим доступа: <http://www.gutenberg.org>.

6. *Brontë Charlotte. Vilette / Charlotte Brontë.* – London, 2005. – 424 p. – Режим доступа: <http://www.gutenberg.org>.

7. *Butterworth B. Evidence from Pauses in Speech // Language Production. Vol. 1. Speech and Talk. / Ed. by B. Butterworth.* – London – New-York –Toronto – Sydney – San Francisco: Academic Press, 1980. – P. 155 -176.